

Сергій Гололобов

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри івент-менеджменту та соціальних комунікацій
Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв»*

ОСВІТНЯ СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

На сучасному етапі національного державотворення, в умовах існуючих викликів українському суспільству: широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України; запровадження правового режиму воєнного стану; соціально-економічної та демографічної кризи, у кореляції з дисемінацією абсолютно нових, невідомих раніше загроз національній безпеці України і стабільності суспільства, — високого ступіню актуальності набуває комплекс питань щодо стану вітчизняної культури та її складових як одного з фундаментів існування і розвитку українського народу. У сучасних реаліях сьогодення національна культура набуває вагомого значення й відіграє особливо важливу багатогранну роль: самодостатньої цінності, що активно впливає на світогляд людей, їх життя та результати діяльності; запоруки стабільного розвитку суспільства; найважливішого національного пріоритету та чинника зростання якості життя та гармонізації суспільних відносин; гаранта збереження єдиного соціокультурного простору та територіальної цілісності країни; значного ресурсу соціально-економічного розвитку України. Враховуючи галузево-всепроникний характер явища культури серед комплексу проблемних питань чітко виокремлюється і актуалізується проблематика освітньої складової державної політики у сфері культури. Звернення до галузі освіти з метою осмислення практик державної політики у сфері культури виправдано топосом цієї галузі у соціальному просторі.

Державна політика у сфері культури та її освітня складова сприяють якісному розвитку головного ресурсу держави — людського потенціалу. Без конструктивної системної взаємодії між державою та громадянським суспільством у межах культурологічного аспекту освіти, без еволюції політично-управлінської еліти у напрямку розуміння ролі та значення держави як поліресурсного інвестора у дану галузь, — держава буде позбавлена гармонійного та всебічного розвитку.

Під культурологічним аспектом освіти, у даному випадку, ми розуміємо не складовий компонент системи гуманітарної освіти і не систему професійної підготовки кадрів (напрямок підготовки «Культурологія»), а цілеспрямований процес виховання та навчання, що спирається на трансляцію та відтворення цінностей культури, створених у процесі духовної, інтелектуальної, творчої діяльності людей та що відповідають цілям самореалізації людини та суспільства. Важливу актуальну особливість теоретико-методологічної основи сучасного культурологічного аспекту освіти представляє його безперервність. Безперервна освіта сьогодні — це процес цілеспрямованого формування всебічного та гармонійно розвиненої демократичної особистості, що забезпечує поступальний та узгоджений характер розвитку професійних здібностей та громадянських якостей людини.

Освіта — соціальний інститут, що виконує тріаду основних функцій: економічну, соціальну і культурну. Економічна функція передбачає участь людини в економічному житті суспільства. Соціальна функція полягає в участі у процесах соціалізації особистості, відтворенні соціально-класової і соціально-статусної структури суспільства. Культурна функція — у тому, щоб використовувати раніше накопичену культуру з метою соціалізації індивіда, формувати його творчі здібності. Отже, освіта є архіважливим чинником, що впливає на поведінку особистості, оскільки зростання освітнього рівня населення є вагомим показником розвитку суспільства. Освічена, ерудована, культурна людина прагне до постійного розвитку та самовдосконалення. Саме завдяки тому, що люди отримують освіту та стають спеціалістами у певній галузі, суспільство розвивається [8, с. 258].

Освіта як найчутливіший суспільний феномен виступає основою економічного, соціального, культурного, інтелектуального, духовного розвитку суспільства і держави. Від якості, внутрішнього змісту та спрямованості освіти залежить, з якими знаннями, світоглядом та громадянськими принципами увійде до глобалізованого інформаційного політично-нестабільного суспільства молоде покоління країни. Сучасна освіта має ґрунтуватися на базисних засадах майбутнього антропогенного соціокультурного середовища. Її завданням є формування свідомої патріотично-налаштованої особистості, яка зможе вижити і адаптуватися в умовах політичного дисбалансу та соціокультурної невизначеності. Тому на даному етапі суспільного розвитку важливі не самі знання, а їх творче застосування у новій конфігурації, із зміщеними акцентами та ново-актуальними цілями [2].

Головною стратегічною метою державної політики у сфері культури у галузі освіти, на нашу думку, має стати формування духовних (освітніх, моральних, естетичних, художніх та ін.) якостей особистості

здобувачів освіти, організація і безпосереднє проведення системної культурно-освітньої та виховної роботи з ними. Для досягнення цієї мети державна політика у сфері культури має орієнтуватися на вирішення таких стратегічних завдань, як [4]:

- пріоритетний розвиток гуманітарних наук як наук про людину, її духовну, моральну, культурну та громадську діяльність;
- здійснення необхідних фундаментальних та прикладних досліджень у сфері гуманітарних наук;
- підвищення якості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у сфері гуманітарних наук [4].

На вирішення цих завдань має бути спрямована освітня діяльність закладів вищої освіти. У зв'язку із цим дані навчальні заклади зобов'язані ставити перед собою завдання підготовки не просто компетентних висококваліфікованих фахівців, а й людей високої культури та моральності, які мають науковий світогляд, здатних до діяльності в умовах гострої конкуренції, які вміють орієнтуватися у великому потоці науково-технічної інформації, працювати з технічною літературою, освоювати нові технології, орієнтуватися у сучасних ринкових умовах та постійно підвищувати свою кваліфікацію [1, с. 32–33].

Найбільш повно цим завданням відповідає гуманістична концепція навчання та виховання, адже саме вона покликана створювати оптимальні умови для розкриття, корекції та розвитку особистості, що здобуває освіту.

При розробці стратегічного бачення культурологічного аспекту освіти, який би відповідав викликам сьогодення, першочергове значення має надаватися багатоаспектним процесам гуманізації освіти. Пріоритетним завданням державної політики у сфері культури у галузі освіти має постати сприяння гуманістичній спрямованості усіх видів освітньої та виховної діяльності. Це означає необхідність введення у галузь освіти таких механізмів цілепокладання, які відображали б пріоритет загальнолюдських освітніх цінностей та враховували б найвищі пріоритети свободи і демократії у життєдіяльності кожної людини та суспільства загалом. Складова завдання полягає у тому, щоб надати необхідну технологічність складному поліаспектному механізму гуманізації освітньої діяльності [5].

Процес оволодіння знаннями, вміннями, навичками, зокрема і знаннями у сфері культури та мистецтва, процес художнього виховання здійснюється у межах певного соціуму, тому вони не байдужі до свого соціального оточення. У зв'язку із цим виникає низка проблем. Наприклад, яким чином гуманістична традиція трактує співвідношення впливу суспільства та держави у процесі керівництва самим освітньо-виховним процесом. Відповідь на це питання, на нашу думку, однозначна: безпо-

середнє керівництво вихованням і освітою має бути зосереджене у руках громадянського суспільства, яке активно взаємодіє з органами публічної влади. Це забезпечує втілення у діяльності відповідних освітньо-виховних установ безпосередніх суспільних потреб та інтересів, як максимально наближених до потреб та до інтересів окремих індивідів. Державі передаються функції розробки загальної стратегії освіти у масштабах країни, визначення державного освітнього стандарту та контролю за його дотриманням, формування централізованої бюджетно-фінансової політики (визначення меж централізованого фінансування, джерел його формування, принципів та шляхів розподілу коштів). І діяльність регіональних органів, так як і приватна ініціатива, яка передбачена законом, у межах стратегії гуманізації освіти має керуватися єдиними законодавчо закріпленими принципами, що відбивають парадигму гуманістичної педагогіки у її широкому значенні [3, с. 52].

Вчені-філософи відзначають, що у результаті гуманізації освіти на перший план стали виходити ідеї співіснування, розуміння чужої точки зору, плюралізму думок, діалогу, співпраці, спільної дії, поваги до особистості та її прав, визнання обумовленості життя з боку вищих, трансцендентальних засад.

Гуманізацію освіти ми вважаємо важливою прикметою нашого часу. Однак не менш важливим є питання про те, що може і що має сприяти здійсненню стратегії гуманістичної освіти в країні? Аналіз різноаспектних відповідей на поставлене питання дає можливість зробити один важливий, на нашу думку, висновок, який належить К. Ушинському: якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна насамперед пізнати її теж у всіх відношеннях [9]. У контексті цього твердження К. Ушинського — основоположника педагогічної антропології, можна зробити висновок про те, що і науки про освіту, і нові форми освітньої практики суспільства гостро потребують своєї людинознавчої підстави. Сьогодні знову ж таки вбачається актуальність у можливості повернення на державному рівні до плідної традиції педагогіко-антропологічної основи теорії та практики освіти на всіх її щаблях.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства перед державною політикою у сфері культури у галузі освіти постають принципово нові завдання підготовки здобувачів освіти, зокрема — підготовки здобувачів вищої освіти.

Сьогодні в Україні є потреба у створенні оптимальної моделі цілісної системи навчання здобувачів вищої освіти, що забезпечує органічну інтеграцію викладання у вищій школі з виробництвом і наукою. Такою моделлю у низці закладів вищої освіти є єдина методична система, що заснована на трьох таких основних принципах:

- 1) орієнтація на кінцеві цілі у процесі підготовки фахівців;

2) програмно-цільовий підхід до організації навчального процесу, тобто побудова процесу навчання як цільової програми;

3) відповідність системи вимогам розвитку суспільства та сучасних психолого-педагогічних концепцій [7].

Створення такої моделі вимагає від відповідних суб'єктів знання політики у сфері культури та механізмів культурних змін, сучасного бачення національних культур, уточнення концепцій культурологічного аспекту освіти та художньої освіти як такої відповідно до нових умов сьогодення.

Основними напрямками реалізації завдань державної політики у сфері культури у галузі освіти у межах діяльності закладів вищої освіти можуть стати такі три положення-рекомендації:

1. Коригування змісту науково-дослідної роботи кафедр гуманітарного профілю, проведення необхідних фундаментальних та прикладних досліджень у сфері гуманітарних наук, теоретико-методологічне вирішення актуальних проблем державної політики у сфері культури.

2. Актуальними завданнями щодо реалізації державної політики у сфері культури у сучасному закладі вищої освіти мають бути: 1) активізація використання різноманітних форм і методів культурно-освітньої та культурно-дозвільної роботи зі здобувачами вищої освіти; 2) формування у даних здобувачів загальної культури людини, що проявляється у її світогляді, діях, вчинках, ставленні до інших людей та системи загальноприйнятих культурних цінностей.

3. В освітній діяльності закладу вищої освіти важливе місце має займати робота із розвитку художньої творчості та самодіяльності серед здобувачів вищої освіти у позанавчальний час. Її головною метою є розвиток особистості та творчих здібностей людини, а це у подальшому впливає на загальний стан прогресу суспільства. У зв'язку із цим у закладі вищої освіти важливо дійсно реально (а не псевдо) забезпечити функціонування різноманітних секцій, творчих об'єднань та комплексні умови для розвитку художньої творчості здобувачів вищої освіти.

Дані положення-рекомендації не є архіновими, однак головна проблема полягає у їх реалізації.

Отже, у контексті вищенаведеного доходимо двох методологічно важливих висновків:

1) У сучасних умовах сьогодення культура сприймається як невід'ємний і у той самий час відносно самостійний компонент життєдіяльності нашого суспільства та виражає собою інтелектуальний рівень його розвитку на різних щаблях його соціальної зрілості. З урахуванням існуючих викликів з якими зіштовхується українська держава, шляхи розвитку національної культури та її освітня складова поступово стають пріоритетом державної політики у сфері культури.

2) Важливим напрямом реалізації державної політики у сфері культури у галузі освіти є вища освіта, основною метою та завданням якої є підготовка здобувачів вищої освіти не лише як майбутніх спеціалістів, а й як духовно збагачених особистостей, що є запорукою розвитку суспільства [4].

У сучасній Україні відбуваються кардинальні зміни суспільної свідомості відносно ролі та значення галузі освіти у життєдіяльності людини та країни. Сьогодні від освітньої галузі очікується активна співучасть у вирішенні проблем різного рівня та масштабу: від забезпечення соціально-економічної стабільності та протистояння девальвації загальнолюдських цінностей до зміцнення миру та формування культури особистості й усього суспільства. Саме тому державна політика у сфері культури у галузі освіти має бути у центрі уваги керівництва країни.

Сучасна державна політика у сфері культури у галузі освіти на нашу думку характеризується такими основними тенденціями: 1) віртуалізація; 2) персоналізація; 3) керована ініціативність; 4) практична користь і короткостроковість.

Для сучасних культурних перетворень які виступають відповіддю на національно-суспільні виклики сьогодення освіта вбачається важливою складовою культури, що значно їх прискорює, інтенсифікує та ферментує. Цілісний розвиток культури водночас потребує встановлення адекватності освіти тій культурі, складовою якої вона є, тобто культуровідповідності освіти [10].

У зв'язку із збройною агресією з боку Росії потенційним здобувачам вищої освіти слід чітко розуміти що наразі відбувається зміна пріоритетних для української держави спеціальностей. Під час розподілу бюджетних місць у 2023 році у пріоритеті будуть високотехнологічні, будівельні, аграрні та педагогічні спеціальності, а система освіти покликана буде готувати фахівців абсолютно нової генерації. Логічно, що збільшиться фінансування закладів професійної та фахової передвищої освіти за спеціальностями, які будуть актуально-необхідні для відновлення України у післявоєнний період. Водночас, викликає занепокоєння інформація Міністерства освіти і науки України [6] щодо планів скорочення обсягів державного замовлення на гуманітарний блок, суспільні науки та державне управління.

Суб'єктам формування державної політики слід усвідомити роль та значення освітньої складової державної політики у сфері культури у сучасних процесах національного державотворення. У даному контексті на особливу дослідницьку увагу заслугове розуміння місця закладів вищої освіти культурно-мистецького профілю.

Отже, на нашу думку, на сучасному етапі національного державотворення одним із найважливіших завдань у рамках актуалізації питань

рефлексії над стратегічними векторами розвитку державної політики у сфері культури у галузі освіти у контексті розвитку людського потенціалу є створення сприятливого інформаційно-культурного середовища та потужної духовно-моральної платформи для формування та підготовки представників молодого покоління держави, які керуватимуться у своїх діях патріотичними та гуманістичними принципами, орієнтуючись на розвиток та саморозвиток в аспекті забезпечення поступального руху до збагачення та кореляції професійної та громадянської ідентичностей.

Сміємо припустити, що якщо найближчим часом процес реформування державної політики у сфері культури у галузі освіти не знайде відображення у реальній дійсності, то, як наслідок, ми можемо спостерігати поширення кризових явищ у контенті виробництва духовних цінностей, які зумовлять зниження продуктивності ресурсів для зміцнення життєздатності суспільства та держави.

Список використаних джерел

1. Алехин И. Методология модернизации гуманитарной подготовки в системе высшего военного образования. Мир образования — образование в мире. 2011. № 2. С. 32–39.
2. Андрейко І. Особливості впливу освіти та культури на формування особистості в контексті сучасних реалій глобалізації. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. Вип. 3. 2009. С. 14–18.
3. Горлова И. Культурная политика, культурологическое образование: региональный аспект: монография. К., 1997. 180 с.
4. Колношенко В., Колношенко О. Особенности современной государственной культурной политики и ее значение в сфере профессионального образования. Мир образования — образование в мире. 2015. № 4. С. 22–27.
5. Корнетов Г. Проблема базисных педагогических традиций великих цивилизаций. Свободное воспитание. 1993. № 2. С. 18–36.
6. Міністерство освіти і науки України : офіційний вебпортал. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-poryadku-prijomu-na-navchannya-dlya-zdobuttya-vishoyi-osviti-v-2023-gosi> (дата звернення : 02.11.2022 р.).
7. Петровский А. Основы педагогики и психологии высшей школы. М., 1986. 303 с.
8. Піча В., Піча Ю., Хома Н. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії. Київ : «Каравела», Львів : «Новий Світ-2000». 2002. 480 с.
9. Ушинский К. Человек как предмет воспитания. Избр. пед. соч. в 2-х т. Т. 1. М. : Педагогика. 1976. 269 с.
10. Швед М. Вплив освіти і культури на розвиток суспільства. Rocznik Polsko-Ukraiński «PRACE NAUKOWE Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie». 2014. Т. XVI. S. 463–471.